

„A magyar nyelv az a szövet, amibe beleszülettünk, és ami összetartja, átvilágítva mindent, eggyé szövi a sokszor bomlani és hullani akaró világunkat. A nyelv szépsége a szavak ereje, a másikhöz odafordulás lehetősége és igen: a magyar nyelv az örökségünk is, amit ápolni, gondozni, beszélni, ismerni kell, ez a kötelességünk.”

Johanna Anna

JUHÁSZ ANNA

„A MAGYAR NYELV: LÉTEM, JÖVŐM ÉS REMÉNYEM”¹

Édesapám, Juhász Ferenc költő 1971-ben fogalmazta meg egy hosszabb írásában, a *Mondatok a nyelvről, szavakról, költészetéről* című szövegben ezt a ma már mottóvá vált, pontos gondolatot a kötődéséről, küldetéséről, munkájáról. Úgy érzem, hiszem, hogy ez nemcsak az ő kötődése, hanem mindannyiunké. A magyar nyelv az a szövet, amibe beleszülettünk, és ami összetartja, átvilágítja mindent, eggyé szövi a sokszor bomlani és hullani akaró világunkat. A nyelv szépsége a szavak ereje, a másikhöz odafordulás lehetősége és igen: a magyar nyelv az örökségünk is, amit ápolni, gondozni, beszélni, ismerni kell, ez a kötelességünk.

A magyar nyelv – az első dal, amit édesanyánk dúdol nekünk, az első szó, amit hallunk vagy kimondunk. A költészet, a magyar nyelv a *Himnusz*, a *Szózat*, a *Nemzeti dal*, a *Szülőföldemen* és a *János vitéz*. És folytathatom, a *Kocsiút az éjszakában*, a *Mama* és a számomra olyan sokat jelentő vers, *A szarvassá változott fiú kiáltása a titkok kapujából*. És ha itt tartunk, a magyar nyelv a reformkor 1844-es győzelme és maga Petőfi Sándor is. Szintén Juhász Ferenc teszi fel a kérdést az ötvenes években: „Mit őrzünk ilyen áhitattal és odaadással múltunkból vagy jelenünkéből, mint-e csodaszarvas-fiú.” Ez a kérdés sokszor bennem van, mit őrzünk mi, és miképp bánunk az örökségünkkel, a sokszor megharcolt kincssel, a nyelvvel.

Mert a magyar nyelv a pontosság is, mert az igazság lényege a pontosság. Amit Petőfi vagy Juhász és a többi idézett költőtárs leírt, azt bátran elhithetjük. Petőfinél a pusztát, a csárdát, a csárda romjait, a forradalmat, a téli estét vagy *Az apostol* forradalmi gyötrelmeit. És engedjenek meg még egy rövid gondolatot ide, a reformkorhoz kötődve – Juhász egy 1964-es versprózájában, az *Egy régi verseskönyv margójára* című írásában arról olvashatunk, Petőfi és Juhász Ferenc hogyan kereste kezdetektől a kifejezésmód formáit a magyar nyelv és a költői hagyomány mélyebb megismerése során. A történelmi kor is kedvezett számukra, hogy költői szívüket a népi legendákba, mondákba, mesékbe helyezték, kapcsolódva elődeikhez. Volt programja is ez a magyar költészetnek, Vörösmarty, de még inkább Petőfi és Arany adták e program gyönyörű bizonyítékait. És hogy él, élhet ez tovább a XX. században? Juhász három verses meséje, *A nap és a hold elrablása*, de elsősorban a *Csillagszemű juhász* és *A szegény lány, aki arany-virágot lépik* című mű-

¹ Az 58. magyar nyelv hete megnyitóján elhangzott beszéd írott változata (Nemzeti Színház, 2024. április 16.)

vek az ő halhatatlan hatásukat mutatja: a János vitézét és a Rózsa és Ibolyáét. A versek megépítési módszere is az ő ihletésükben fogant.

A *Csillagszemű juhász* verses mesében benne foglaltatik a kiút lehetősége – mint a legtöbb Juhász-műben és Petőfi-írásban is: kiszabadulva ugyanis a Csillagszemű megindul a puszta felé:

Igaz, a puszta most, mint kiszikkadt, ősz sörte
aggastyánarcon és burkolódzik ködbe.

De a szabadságot nem lehet feledni,
öröm csak a pusztán, csak ott tud teremni!

Azt, hogy a juhásznak a puszta jelképezi a szabadságot, Juhász Ferenc Petőfitől tanulta.

Nem lehetett annak közepébe nézni,
szemével akárkit meg tudott igézni!
A mezei vadnak, égi madaraknak,
szemével parancsolt lepkéknek, halaknak.

Milyen gyönyörű! Innen is látszik, az én megközelítési módomban a költészetet keresztül érkezik a nyelvhez. Egy költő lánya vagyok, ebbe az örökségbe beleszülettem, de ez számomra feladat is, amely úton a munkámmal, kollégáimmal együtt, hivatásunkkal megyünk tovább, megyünk előre. A Petőfi Kulturális Ügynökség irodalmi felelőseként leginkább költői centenáriumokat szervezünk és ahhoz kapcsolódó kiállításokat, kvízt, könyveket, irodalmi órákat, programokat. Az elmúlt években több tízezer hallgatónk volt rendezvényeinken, és közel ezer irodalomórát tartottunk hazánkban és a Kárpát-medencében. Nagyvárosokban és kistelepléseken.

Foglalkozunk azzal, milyen költői nyelven szólalt meg Pilinszky, Nemes Nagy Ágnes, Petőfi, Arany vagy épp Tamási Áron. Igen, a Farkaslakán született Tamási, akinek nyomába eredhetünk, folytatva az előzőleg megkezdett utat. Ábel könyveit még gyerekkoromban olvastam. Ábel utolsó könyvében az ördögtől megszabadult fekete ember válasza Ábel kérdésére, hogy mi célra vagyunk a világon: „Azért vagyunk a világon, hogy valahol otthon legyünk benne.” És Juhász Ferenc, akinek pótapja volt Tamási, így búcsúzott tőle budapesti ravatalánál:

„Igen, ez volt a Te legfontosabb tanításod, mert bizony otthon kell lennünk valahol a világban, s önmagunkban. S az otthont-építeni-nem-tudóknak otthont kell építenünk: szavainkból. Ez a feladatunk. Erre tanítottál. Ezt mondja

minden műved, és ezzel indultam én is, a Dunántul Ábelje, jövőt-hódító daccal és szorongással. Ezt mondod századokon át, halhatatlan szavaiddal halhatatlan nyelvünkön, aminek Arany János óta nem volt nagyobb birtokosa és művelője, mint Te, szegények fia, lentic-küldötte: Tamási Áron. Jobban nálad senki se tudta, hogy a magyar nyelv volt: sorsunk, menedékünk és reményünk. Halhatatlan otthonunk ez a nyelv és sorsunk és reményünk. Egyetlen birtokunk és egyetlen jövőnk. És másik tanításod: hogy nem szabad kisebb erővel és szeretettel művelnünk ezt a nyelvet, mint te tetted: Tamási Áron.”

Menjünk picit „odébb” Farkaslakától, egészen Nagygalambfalváig, Kányádi otthonáig. „Egyetlen hazánk van, ez a magyar nyelv” – ez a Kányádi Sándor-mottó indította el 2022-ben az Irodalmi karaván nevű utazásainkat a Petőfi Kulturális Ügynökséggel a Kárpát-medencében, hogy az egységes magyar nyelv és kultúra ügyét szolgáljuk, hogy a magyar nyelv és irodalom értékeit őrizve, klasszikus és kortárs szerzőket egyaránt bemutatva több generációt is összekapcsoljunk. Mert hiszem, egy-egy könyv önmagában lehetőség a felfedezésre és az utazásra. Más világokat, kultúrákat, gondolatokat ismerhetünk meg, amelyeket beépítve saját világunkat gazdagíthatjuk. És a gazdagodás során igencsak megrendítő találkozásaink voltak, közös versszavalások, énekek, könnyel teli beszélgetések a Partiumban, Székelyföldön, Felvidéken, Délvidéken. Addig ismeretlen emberek kézfogása, irodalom általi közössége. Nagy László költő abban hitt, hogy nem elég magyar anyanyelvűnek születnünk, tanulnunk kell magyarul a sírig. Ezt az utat jártuk, járjuk ezekkel az utazásokkal.

Kapcsolatok, kapcsolódások. A reformkor, Arany, Petőfi, Kányádi és Tamási Áron. És még egy szerző, a szabadkai születésű Kosztolányi Dezső. Ezt mondta az *Ábécé a nyelvről és lélekről* című írásában:

„...az a tény, hogy az anyanyelvem magyar, és magyarul beszélek, gondolkodom, írok, életem legnagyobb eseménye, melyhez nincs fogható. Mélyen bennem van, a vérem csöppjeiben, idegeim dúcában, metafizikai rejtélyként. Ebben az egyedülvaló életben így nyilatkozhatom meg igazán. [...] Az anyanyelvem hajszálygökerei visszanyúlnak a gyermekszobába, minden rejtett célzásukkal, kedélyes, furcsa, titkos árnyalatukkal együtt.”

Igen, hiszem, hogy ez a gazdagság mind a miénk, alkatrészünk és tulajdonunk, a nyelv, a látvány, az emlék, a képtársulások, az emlékosztódások. Van, aki elpazarolja kincseit, és van köztünk, aki ebből él egy életen át, takarékosan, mint valami váratlan örökségből. Olyan is van, aki nem tudja nyüzsgő, eleven léletté bontani ezeket a drágaköveket, s van, aki szégyelli rejtett gaz-

dagságát, és más tájakra indul álruhában, s van, aki tékozolva dobálja, adja, zsúfolja, hányja, bányássza egy életen át, s ha meghal is, ott marad java a holt érzékekbe temetve.

Hogy is kezdődik a *Mondatok a nyelvről, szavakról, költészetről?*

A haza: a Szó.

Így élünk a hazával.

Mert nemcsak a hazában élünk mi, de a haza él mibennünk.

Így visszük a hazát magunkkal magunkban.

Mert a haza nemcsak a magyar nyelv, de a műveiben, az anyanyelv szavaiból megvalósult Lét is.

Mert a haza azzal van, hogy anyanyelvemen megnevezem a dolgokat, tárgyakat, hogy azt mondom: jegenye, csillag, kő, föld, ibolya, sár, csikó, rőzsapirók.

A nyelv szavai és nyelvünk szavai élővé teszik, akarják az egyébként eleven természetet és benne megteremtik az embert magát. Mert az ember nagyon-hosszú fejlődés-útján megteremtette a nyelvet, megszülte a szavakat, hogy aztán a nyelv határozza meg az embert, a szó, a nyelv szavai vigyék tovább az embert a világegyetem végteleneiben. A szó most már az élet és a halál. A halhatatlanság és a halandóság.

És a költő? A költő: szavával teremti a Létet. Az anyanyelv szavaival.

A magyar nyelv: létem, jövőm és reményem.

A magyar nyelv: életem virágzó tartálya.

Az anyanyelv szült meg engem: a költőt.

Az anyanyelv szülte meg költészetem jövőjét.

Lezárásképpen egy januári történetet idézek, az egyik első idei kistérségi utazásunkat Vid településre, és az ott megidézett József Attilát – aki hitte, a nyelv és a nemzet: közös ihlet. Aki vallotta versében, a nyelv prozódíájának kétértelműségét használva, hogy „én egész népemet fogom / nem középiskolás fokon / taní-tani”. Aki azt mondta *Tiszta szívvel* 1925-ben, hogy:

Nincsen apám, se anyám,
se istenem, se hazám,
se bölcsöm, se szemfedőm,
se csókom, se szeretőm.

Harmadnapja nem eszek,
se sokat, se keveset.

Hús esztendőm hatalom,
hús esztendőm eladom.

Hogyha nem kell senkinek,
hát az ördög veszi meg.
Tiszta szívvel betörök,
ha kell, embert is ölök.

Elfognak és felkötnek,
áldott földdel elfödnek
s halált hozó fű terem
gyönyörűszép szívemen.

Ez a szív virágzik bennünk, és virágzott Vidon is. Január 9-én érkeztünk a 120 lakosú településre Vecsei H. Miklós barátommal és Balla Gergővel – József Attilát megidézni egy SANCTUM-esten. És pont ez – a sanctum 'szentély' várt minket, lépésről lépésre éltük át a lassan érkező közönséggel az egységet, az irodalom és a nyelv összetartó erejét. Ki érkezik majd délután 2 órakor egy irodalmi programra? Vid egy utca, a polgármester, aki magában a büfés és a hangosító, az épület előtt várt minket. Pici közösségi ház. Aztán egyre jöttek az emberek, megtelt lélekkel a program és a terem, a másfél óra alatt mind együtt lélegeztünk, majd egy s újabb egy asszony állt fel – ők is szavalni kezdek. Nagy Lászlót, Juhász Ferencet, József Attilát. Ott állt a tapasztott falú kis épületben a fele közönség, és verset szavaltak, velünk. Igen, így születik és így születik újjá a hagyomány, így épül az élet és a nyelv, így öröklődik az irodalom.

Édesapámra, Juhász Ferencre sokan azt mondták, nyelvteremtő volt – és ez, az övé a tisztelet nyelve is volt. Ha hiszem, hogy a magyar nyelv: létem – a munkámmal, a jövőm – a diákokkal és reményem – az abba hagyhatatlanul, akkor most ezzel, egy pályafordító versrészlettel zárom a magyar nyelv ünnepén a beszédemet, és köszönöm szépen figyelmüket.

József Attila sírja

Mesterem, Testvérem, Ősöm, Apám, angyalszárnyú kék kristály,
a lét idegrendszerének nyújtó hálózata, halottak élén ögyelgő árva fiúcska,
te Egyedülvaló, te Gyémánt-alkatú.

Itt fekszel két méterre ideges lábam alatt az út másik felén, gyönyörű képzület-rózsák alatt e kicsi sírban, fehér penésszel belepve, mint kivégzett, akit leöntöttek mésszel, úgy feküdtél, a piros virág-belsejű húsból kitört vállcsonttal, te Alkony véres inge, Vonatkerékre fűzött virág, az Alkony titán-

szemgolyójának piros erezése, e kicsi sírban, mely gazos és piszkos, mint halott csavargók arca.

Itt fekszel magányosan, az út másik felén, közeledben Léda áldott csontjai, az átkozottak, itt fekszel hatalmas, bronzgyűrűs gránit-boritékok, földtorlódott, áradó, egymásba-dermedt folyami jég-lapok között, s lett ez a temető csontod nyughelye végül, s lett ez a temető szíved föld-kelyhe, második-anyaméh, Te Halhatatlan Ősatyánk, te Megszületett.

Csak te fekszel itt az út másik felén, te Legárvább, Legmagányosabb, te Kőtekedő és Vádaskodó, Fölmérő Büntudat, te fekszel itt az út másik felén bolondos, diadalmas, szorongó s világgal-virágzó nyári szívdobbanásaim alatt, s fekete nagy tekintetem a földben kutat.

Mert jaj nekünk és jaj a világnak, ha nem tudjuk csillag-sűrű szavainkkal körültapasztani a világ tengelyét és pacsirta-könnyű szavakkal, vagy tűzmadár-szavakkal törékeny kicsi tested, te Legtöbb-szeretetre-vágyó, te Gyöngéd, isten-után-kiáltó Árva, jaj, jaj, jaj kiáltoztam kiáltozásod, te Átkozott gyöngyörű, te Legyőzhetetlen.

Hol keresselek, mert szomjazom nagyon, mert magam vagyok és nincs italom, most kellenél, mint testvérenek a testvér, mert kellene, hogy bántsál és szeressél, te harmincmilliárd sejtből fölépült Szorongás, a Boldogság Húsvéti Sejttemploma,

mert kellene, hogy megüsslek, s nem-hervadó sebet üss utód-szívemen, hogy ordíts velem, mint apjával a gyermek, mert az apák nem futnak el a fiak elől és gyűlölöm azokat, akik elmenekülnek, és hol keresselek mert szomjazom nagyon.

De szívemben feküsznek fölemészthetetlen tengeri-csillagkorona-verseid és majd lenyúlok érted, mert van hozzá hatalmam, a rögök, gyökér-halászhálóok göngyölegéből kiemellek és ölbe veszek, mint férfi-Szűzanya és kemény hajammal letörlöm csontjaidat, és könnyemmel megmosom penészes csontjaidat és sírok és sírok és sírok és sírok és csókolgatom megemészthetetlen csontjaidat.

Juhász Anna

irodalmár, kulturális menedzser, szerkesztő,
az Irodalmi Szalon alapítója,
az Irodalmi Karaván Kárpát-medencei
és a Sanctum országjáró programok kezdeményezője
Petőfi Kulturális Ügynökség
E-mail: Anna.Juhasz@petoflugynokseg.hu